

Suksisanaston selvittelyä

TERHO ITKONEN *Suomen kielen suksisanastoa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 254. osa. Helsinki 1957. 171 s.

Harvalukuisten suomen kielen onomasiologiaa käsittelevien teosten joukkoon liittyy nuoren tutkijan Terho Itkosen ansiokas lisensiaattityö, jonka tekijä on laajentanut ja parannellut pro gradu -tutkielmastaan. Teos selvittelee suksiterminologiaamme — viisaasti tärkeimpiin ja kiintoisimpiin sanoihin keskittyen — niin luotettavan tuntuisesti, että arvostelija ennen pitkää kadottaa arvostelunhalunsa. Sitä mieluisampaa on kiinnittää huomiota teoksen silmänpistävimpiin ansioihin.

Aineiston keräyksessä kirjoittaja on osoittanut erinomaista uurausta, sillä runsaiden kirjallisuuspoimintojen ja tarkkaan haravoitujen arkistotietojen lisäksi hän on haastattelumatkojen ja kirjetiedustelujen avulla kartuttanut materiaaliaan noin 120 pitäjän tiedoilla. Aineiston täydellisyys näkyy havainnollisesti teoksen viidestätoista kartasta, joissa ei juuri ole aukkoja.

Runsaan materiaalin varassa tehdyt johtopäätökset ovat vakuuttavia. Kirjoittaja tarkastelee asioita monelta näkökulmalta ja osoittaa hyvää har-

kintakykyä punnitessaan rauhallisesti ja perusteellisesti eri selitysmahdollisuuksien todennäköisyyttä. Itkosen lukuisista tärkeistä huomioista kenties mielenkiintoisin on arvoituksellisen *mäystin*-termin (murt. mm. *mälystin*, *märystin*) — ehkä turhan varovainen — yhdistäminen **mätä*-sanaan, jota myös sana *mäti* edellyttää kannakseen. Ne paralleelit, joita voidaan esittää eri kielissä, vieläpä itämerensuomalaisissakin, tavattavasta merkityskahतालaisuudesta 'mäti, mätimoukku' ~ 'jokin raajan lihaspaksunnos', näyttävät riittävästi tukevan uutta etymologiaa.

Muutamat hiihtotermit, mm. tärkeät sanat *olas*, *päläs* ja *sivakka*, Itkonen lähinnä murremaantieteellisiin tosiseikkoihin nojautuen osoittaa lappalaislainoiksi. Yleiskieleen vakiintunut suksilla liikkumisen ilmaisin *hiihtää*-verbi on hänen mukaansa alkuaan merkinnyt 'hiljaista, laahustavaa tms. kulkemista'. Todistelu nykymurteisakin tavallisen deskriptiivimerkityksen vanhemmuudesta on kumoamattoman tuntuinen, vaikka puusta katsoen merkityksien suhde näyttääkin päinvastaiselta.

Monessa kohdin kirjoittaja tarkastelee kielipsykologisesti kiintoisia seikkoja; niinpä sana *sauva* on jo kauan tajuttu hiukan ylätyyliseksi, ja sen vuoksi skandinaavisperäiset lainasa-

nat *keppi* ja *porkka* ovat ekspansiivisesti tunkeutuneetsen tilalle myös hiihtoterminologiaan. *Porkan* vanhempi merkitys on 'tarvoin', ja siinäkin funktiossa se on kyennyt laajalta alueelta sysäämään varhaisemman omaperäisen nimityksen. Pienenä lisäyksenä voisi huomauttaa, että *porkan* suosio kalastusterminä varmaan johtuu sen äänneasun ekspressiivisyydestä; vrt. *porskuttaa*, *porista*, *pore* jne.

Puhtaasti lingvististen seikkojen lisäksi teoksessa on tarkasti pidetty silmällä myös itse hiihtokulttuurin vaihteita, joista monet sanasto-ongelmat saavat luontevasti selityksensä. Ei liene kovinkaan yleisessä tiedossa esimerkiksi se tosiasia, että ikivanha suomalais-ugrilainen hiihtoperinne oli Etelä-Suomen viljelysseuduilla viime vuosisadalle tullessa talvisen erästyksen syrjäytyessä yhtä rintaa pahoin taantunut ja paikoin kokonaankin katkennut.

En jatka tämän pitemmälti Itkosen tutkimuksen runsaan ja kiintoisan sisällyksen selostamista. Teoksen esitystekniikka on hiottua ja kielenkäyttö ei ainoastaan korrektaa vaan myös harvinaisen luistavaa ja usein oimtakeista näppäryyttä osoittavaa. Ulkoasu on erittäin siisti, eikä painovirheitäkään löydy kuin suureksi ihmeeksi.

PAAVO PULKKINEN